

Zenon Guldon

"Źródła do dziejów Kielc", Kielce 1982-1983 : [recenzja]

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 14, 375-376

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ŹRÓDŁA DO DZIEJÓW KIELC — JAN LESZEK ADAMCZYK: DOM WŁASNY MAKSYMILIANA STRASZA ORAZ PROJEKT SIEDZIBY RZĄDU GUBERNIALNEGO JEGO AUTORSTWA W KIELCACH, ss. 16; JAN LESZEK ADAMCZYK: KIELCE NA MAPACH Z LAT 1799 I 1804. PRÓBA REKONSTRUKCJI UKŁADU KOMUNIKACYJNEGO MIASTA Z OKOŁO 1800 R., ss. 10, 2 nlb.; JAN LESZEK ADAMCZYK: KIELCE NA PLANACH Z LAT 1821 I 1823, ss. 16; JERZY SZCZEPAŃSKI: CMENTARZE KIELECKIE, ss. 15; JAN LESZEK ADAMCZYK, JERZY SZCZEPAŃSKI: PARK MIEJSKI W KIELCACH, ss. 21, 1 nlb., Kielce 1982—1983, Biuro Dokumentacji Zabytków w Kielcach, Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Miejskiego w Kielcach.

Pracownia Dokumentacji Naukowo-Historycznej PP Pracownie Konserwacji Zabytków Oddział Kielce od kilku już lat prowadzi prace nad studium historyczno-urbanistycznym Kielc. Zebrane w trakcie kwerendy materiały stanowią podstawę zainicjowanej w 1982 r. niezwykle potrzebnej serii „Źródła do dziejów Kielc”, w ramach której ukazało się dotychczas 5 zeszytów.

W pierwszym zeszycie zaprezentowano dwa nieznane projekty ojca fotografii polskiej Maksymiliana Strasza, który w latach 1837—1847 pracował w Kielcach jako inżynier gubernialny¹. Pierwszy z nich dotyczy własnego domu przy ul. Krakowskiej, a drugi, zresztą nie zrealizowany, siedziby Rządu Gubernialnego w Kielcach. Tego typu projektów i rysunków dotyczących różnych budowli zachowało się wiele w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Kielcach. Stąd też zgodzić się wypada z K. Dumałą, który w omówieniu tego zeszytu stwierdził:

nie wydaje się, by zaprezentowane rysunki architektoniczne uzasadniały celowość ich monograficznej ekspozycji w druku, a tym bardziej by epatowały jako „nieznane projekty”².

W drugim zeszycie przedstawiono Kielce na mapach austriackich Abbégo von Metzburga z 1799 r. i Antoniego Mayera von Heldensfelda z 1804 r. Towarzyszy tej ostatniej mapie opis, który w wydawnictwie stanowi nieczytelną reprodukcję (ryc. 3), co zmusza korzystającego do sięgnięcia do oryginału. Wspomniany wyżej K. Dumała tak podsumowuje swoją ocenę tego zeszytu: „Trzeba powtórzyć opinię o ubóstwie tematycznym owej, odrębnej przecież publikacji”. Recenzent proponuje dodatkowe uwzględnienie mapy Karola de Perthées z 1791 r. i Kwatermistrzostwa³. Dodać można by ponadto szkic parafii kieleckiej K. de Perthées, przechowywany w zbiorach Biblioteki Akademii Nauk USRR w Kijowie. Warto przy okazji zwrócić uwagę na załączoną do księgi miejskiej Kielc z lat 1789—1791 tabelę czynszu, siekiernego i hyberty domów, placów, gruntów i ogrodów kieleckich z 1803 r.,⁴ która posiada podstawowe znaczenie dla badań nad rozwojem przestrzennym i terytorialnym miasta na przełomie XVIII i XIX w. Wykorzystanie tej tabeli w połączeniu ze spisami dymów i ludności z lat 1775—1791 oraz danymi katastru austriackiego z 1796 r. pozwoliłoby na dość dokładne odtworzenie zabudowy miejskiej i zaludnienia u schyłku XVIII w. Na publikację zasługuje wspomniana księga miejska z lat 1789—1791 oraz wcześniejsza, znana jedynie z dwudziestowiecznego odpisu księga miejska z lat 1551—1608⁵. Szczegółowe wykorzystanie obu

¹ „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. XXXI, 1983, nr 3, s. 409—410.

² Ibidem.

³ Muzeum Narodowe w Kielcach. Dział Historii, sygn. 165/H.

⁴ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Nabytki Oddziału I, sygn. 801. Zob. szerzej J. Szanser, *Ustrój miasta Kielc na*

¹ Zob. J. Szczepański, *Maksymilian Strasz w Kielcach (1837—1844)*, „Raptularz Kielecki”, Kielce 1981, s. 50—58.

tych ksiąg stanowi *conditio sine qua non* poważnie potraktowanych badań nad dziejami Kielc w okresie szlacheckiej Rzeczypospolitej.

Kolejny zeszyt przedstawia plany Kielc z lat 1821 i 1823 jako źródło do odtworzenia obrazu miasta w tym okresie. Plany te były wielokrotnie omawiane w literaturze przedmiotu⁶. Do ostatniego z wymienionych planów załączony jest obszerny registr pomiarowy, zamieszczony w wydawnictwie w formie kilku niezbyt czytelnych reprodukcji (ryc. 3—6). Czy nie lepiej było opublikować ten registr zgodnie z obowiązującą instrukcją wydawniczą? Zwolniłoby to zainteresowanego badacza od sięgania do przechowywanego w Archiwum Głównym Akt Dawnych oryginału.

Kolejny zeszyt poświęcony jest omówieniu dziejów i rozwoju przestrzennego cmentarzy kieleckich. Niewiele Autor mógł powiedzieć o okresie przedrozbiorowym — wynika to przede wszystkim z niewykorzystania wizytacji kościelnych. Powołując się na wzmiankę Jana Długosza o cmentarzu przy kościele św. Wojciecha w XII w. (s. 3—4), Autor w przypisie odsyła czytelnika do źródeł archiwalnych z połowy XIX w., zamiast sprawdzić tę wiadomość w wydanej przecież *Liber beneficiorum*. Dalej znajdujemy wzmiankę, że cmentarz istniał „być może” przy szpitalu św. Trójcy (s. 4). W 1674 r. biskup Trzebicki polecił prepozytowi grzebać zmarłych podopiecznych szpitalnych w ogrodzie od strony wschodniej kościoła. Tajemnicą Autora musi pozostać przywilej *de non tolerandis Judaeis* dla Kielc (s. 14.). Faktem jest, że ludność wyznania mojżeszowego nie mogła osiedlać się w Kielcach. Nie jest to równoznaczne jednak z posiadaniem wspomnianego

przywileju — Autor nie wskazał zresztą miejsca jego druku czy przechowywania. Na podkreślenie zasługuje znaczna ilość materiału do dziejów cmentarzy kieleckich w XIX—XX w. Warto tu dodać, że w ramach prac Studenckiego Koła Naukowego Historyków przy Wyższej Szkole Pedagogicznej w Kielcach przeprowadzono inwentaryzację inskrypcji sprzed 1918 r., znajdujących się na katolickim Cmentarzu Starym. W sumie zinwentaryzowano 733 inskrypcje, a mianowicie 9 z lat 1829—1839, 61 z lat 1840—1859, 212 z lat 1860—1889, 426 z lat 1890—1918 i 25 nie datowanych⁷.

Ostatni wreszcie zeszyt dotyczy parku miejskiego w Kielcach. Autorzy wykorzystali tu inwentarze klucza kieleckiego z lat 1668—1789 oraz bogaty materiał pisany i kartograficzny z XIX w. Stąd też materiałowa wartość tego zeszytu jest bezsporna.

Podsumowując powyższe stwierdzić można, że seria „Źródeł do dziejów Kielc” nie stanowi — wbrew tytułowi — tak potrzebnego dla rozwoju badań nad dziejami Kielc wydawnictwa źródłowego. Publikuje się w niej przyczynki traktujące o materiałach do dziejów rozwoju przestrzennego miasta. Stąd zarzuty o ubóstwie tematycznym, małej przydatności badawczej czy nawet wręcz celowości publikacji niektórych materiałów w formie odrębnych zwartych pozycji. Na podkreślenie zasługuje staranne opracowanie redakcyjne i przyjemna szata graficzna wydawanych w ramach omawianej serii zeszytów.

Zenon Guldon

⁶ przelomie XVI i XVII wieku, „Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach”, t. XII, 1982, s. 27—53.

⁷ Zob. zwłaszcza B. Paprocki, *Zagadnienia urbanistyki Kielc w pierwszej połowie XIX wieku*, „Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego”, t. III, 1966.

⁷ J. Fober, *Inskrypcje nagrobne z XIX—początków XX wieku na Cmentarzu Starym w Kielcach*, cz. I, Kielce 1982; E. Bucka, *Inskrypcje nagrobne z XIX—początków XX wieku na katolickim Cmentarzu Starym w Kielcach*, cz. II, Kielce 1983 (maszynopisy prac magisterskich w Archiwum WSP w Kielcach).